

ten want mijn kinderen hebben nog een heel leven voor zich, zij gaan voor... Als je financieel krap zit, moet je toch eerst aan je kinderen denken en ik kan toch niet zeggen: "Jij mag geen fotografie volgen, want ik wil naar de avondschool..." Ik heb hen altijd gezegd dat ze mochten studeren wat ze wilden en ik hoop dat ik dat financieel kan bolwerken zonder naar de fabriek te moeten gaan, want ik ben nu zover dat ik dat er niet meer voor over heb. Ik wil me voor veel inzetten maar ik wil er me niet meer doodongelukkig bij voelen...

Ik denk altijd maar: als de kinderen groot zijn en ze zijn het huis uit, dan is het weer mijn beurt...

"De wereld zit niet goed in elkaar"

Een klein arbeidershuisje in de rij, met witte vijftige lizies op de waterbank aan de buitenkant. Binnen wacht ons een lieve, rustige en zelfverzekerde vrouw. Een voudige, eerder sobere meubels; alles heeft er een eigen plaatsje, nergens rondlingerende zaken, open boeken of kranten. Een ruime, later aangebouwde keuken met grote ramen en uitzicht op een schaduwrijke, natuurlijk-lijkende tuin. Op de waterbak in het toilet jonge plantenschuiten in zuiver water die naar het dak-raam groeien. Hier woont Mieke.

Ze is bijna 42 en docente aan een sociale hogeschool, waar ze reeds 15 jaar full-time werkt.

Voordien werkte ze in een van de eerste jongerenadviescentra in Vlaanderen, die toen al de wie hadden dat de problemen van jongeren verband houden met hun maatschappelijke positie.

Ik denk dat ik daar begonnen ben met de opvoeding en de problemen van mensen anders te bekijken

En vandaag, in mijn werk aan de sociale school, is dat iets wat ik aan mijn studenten probeer mee te geven: dat de problemen van mensen niet zomaar individuele problemen zijn die ze aan zichzelf te wijten hebben omdat ze te dom zouden zijn, maar dat ze samenhangen met de plaats van die mensen in de samenleving. Het is mee daardoor eigenlijk dat ik naar mijn eigen positie heb leren kijken, als om te begrijpen wat er met mij aan het gebeuren was.

Ik had natuurlijk -ik weet niet of dat zo natuurlijk was- al eerder in de gaten dat er met mij iets was, dat ik blijkbaar anders in het leven stond dan de andere mensen met wie ik te maken had en met wie ik samenleefde toen ik zelf nog studeerde.

Het was toen dat ik voelde: ik zit hier niet op mijn plaats, wat zit ik hier te doen, hoe heb ik het in mijn hoofd gehaald om hier naartoe te komen, was ik maar gewoon thuisgebleven... Van die ideeën, heel gevoelsmatig allemaal, maar ik wist niet wat het was. Ik kon het niet benoemen, maar ik voelde heel sterk: ik zit hier niet op mijn plaats.

Toen ik aan de universiteit ging studeren, heb ik het eerste jaar op peda gezeten, heb ik heel hard geblokt en ben ik met niets anders bezig geweest. Ik mocht dan wel voortstuderen, maar als ik dat jaar niet zou slagen, dan was het gedaan. Dat wist ik heel goed, dat was ook heel reëel. Ik weet wel dat er nog ouders zijn die dat tegen hun kinderen zeggen, maar ik weet dat die in hun achterhoofd denken: "Och, als ik gebuisd ben, mag ik toch opnieuw beginnen", maar ik wist dat het dan écht gedaan zou zijn en dus heb ik alles op alles gezet en mij voor de rest met niet veel beziggehouden.

Vanaf het tweede jaar durfde ik al wel wat stapjes in de wereld zetten en ik had vanaf toen een heel goede vriendin, die op een of andere manier bezorgd om mij was. Ik weet niet waarom, maar het was meer dan vriendschap. Ik denk dat ze in de gaten had dat het voor mij eigenlijk toch wel een opdracht was om die studies te doen en dat het voor mij allemaal niet zo vanzelfsprekend was als voor haar.

Ze had ook in de gaten dat naar huis gaan om te studeren voor mij eigenlijk niet te doen was, want wij hadden thuis geen studeerkamer. We hadden drie slaapkamers voor zes kinderen en studeren gebeurde, voor zover dat moest gebeuren, aan de tafel in de woonkamer. We waren altijd op internaat geweest en dus had dat probleem zich eigenlijk nooit zo gesteld. We studeerden op school en we kwamen naar huis als ons huiswerk af was. Maar toen ik in Leuven was, moest ik elk weekend nog studeren en ik ging dus hoe langer hoe minder naar huis.

Mijn vriendin vond dat ik mee naar haar thuis kon, want dan moest ik niet zo alleen in Leuven zitten. Toen ik in dat gezin terechtkwam, heb ik het verschil met thuis eigenlijk heel sterk gevoeld. Ze was de dochter van een hoofdonderwijzer en het was een middenklassegezin waarin heel het gezinsleven was afgestemd op studeren. De kinderen hadden allemaal een eigen studeerkamer en tijdens de examens moesten ze in de watten worden gelegd; de moeder was een thuiswerkende vrouw, die daaraan extra veel aandacht besteedde. Maar vooral de inrichting van dat huis, de manier waarop er met elkaar werd omgegaan, wat er werd gegeten en hoe er werd gegeten, al die dingen...

Ik vond die mensen verschrikkelijk lief, maar tegelijk voelde ik me daar niet helemaal op mijn gemak omdat het allemaal zo vreemd was. Ik had eigenlijk voortdurend het gevoel van minder te zijn en hoe vriendelijk en tegemoetkomend ze ook waren: het kon mij niet echt helemaal geruststellen. Ik begreep toen niet waarom ze dat allemaal deden.

Maar die mensen wisten ook dat mijn vader was gestorven en dat mijn moeder met zes kinderen achterbleef. Ze handelden vanuit hun sociale beweging en ze wilden zo graag met mijn moeder kennismaken. Drie jaar lang heb ik daar gestudeerd, ook tijdens de blokkeriodes en altijd opnieuw zegden ze: "We willen eens naar u thuis komen, we willen uw moeder leren kennen." Maar ik heb dat altijd tegengehouden.

Ik weet niet wat ik er allemaal voor heb verzonnen, maar ik wilde absoluut niet dat die mensen bij ons thuis kwamen. Dat had met de gekste dingen te maken. Ik had de fantasie dat ze dan zouden blijven eten, wat helemaal niet logisch was, want die mensen zouden in het beste geval rond koffietijd komen. Maar ik dacht: dan gaan die meeten en wij eten heel anders, wij eten uit een diep bord, wij eten niet uit een plat en een diep bord en wij eten niet met mes en vork, maar met een vork alleen. Ik zat daar voortdurend aan te denken: stel dat ze naar huis komen, dan gaan ze zien hoe wij leven en hoe anders, hoe minder het bij ons is. Ik wil dat niet, want dan gaan ze mij niet graag meer hebben!

Als ik daar nu op terugkijk, is dat allemaal zo irrationeel. Het slaat nergens op, maar het hield mij bezig. Vooral die periode in Leuven en de

confrontatie met dat gezin gaf mij heel erg het gevoel van: ik ben anders, ik ben minder, ik zit hier niet op mijn plaats! Ik denk dat ik daardoor heel erg in mijn schulp kroop, dat ik eigenlijk maar de helft van mijn krachten gebruikte en veel minder realiseerde dan binnen mijn mogelijkheden lag. Dat uitte zich dag in, dag uit: door niet het woord te durven nemen, heel braaf te volgen, me heel goed aan te passen om er toch wel bij te mogen horen en dat soort dingen allemaal. Dat was het duidelijkst aan de unief en dat was al een beetje zo in het internaat...

Mijn vader is gestorven toen ik elf jaar was: hij is in de mijn verongelukt. Er bestond een fonds voor wezen van arbeidslachtoffers dat was opgericht om de families financieel en moreel te steunen. Er kwam dus een sociaal assistente op bezoek, de eerste die ik in mijn leven ben tegengekomen. Normaal gezien zou niemand van ons thuis hebben voortgestudeerd, maar zij vond dat heel belangrijk.

Als zij niet op bezoek was gekomen, dan zou ik hoogstwaarschijnlijk, net als de meeste meisjes van mijn lagere school, het zevende en het achtste studiejaar hebben gedaan, in het beste geval nog een of andere vorm van beroepsopleiding en dan zou het waarschijnlijk gedaan geweest zijn. Maar die sociaal assistente zorgde ook voor een studiebeurs en ze stimuleerde mijn moeder om de kinderen op internaat te sturen. Mijn zussen en ik gingen zo de een na de ander naar het internaat in Borgloon. Ik vond dat niet erg.

Het verschil tussen de meisjes was er niet groot. Er waren nogal wat kinderen van boeren, van tuinders en fruitteelers en zo, maar kinderen uit de hogere klasse en middenklasse waren er niet. Het was nog een vrij gewone school, zeker geen eliteschool.

Toch voelde ik nog een verschil als het bezoekdag was. Wat ik mij heel goed herinner, is de idee: als mijn moeder aanbelt en ik ga haar goedgedag zeggen en de andere kinderen zien dat, dan gaan die dat raar vinden, want wij gaan anders met mekaar om dan zij. Wij kusten mekaar bijvoorbeeld niet en we doen dat nog altijd niet en we geven mekaar zeker geen hand.

Als wij gewoon als meisjes onder elkaar waren, voelde ik dat verschil eigenlijk niet. Alleen als er ouders op bezoek kwamen of als we

het erover hadden hoe er thuis met elkaar werd omgegaan, dan was er zoiets als: tja, dat is toch anders... Dat 'anders' was toen ook al 'minder': 'anders' is eigenlijk altijd 'minder' geweest, minder-gevoel, schaamtegevoel.

Zolang ik in mijn eigen midden bleef, was dat geen probleem. De meisjes van de chiro in onze parochie konden thuis binnen en buiten lopen, maar vanaf het moment dat ik iets daarboven terechtkwam, niet als keuze, maar door omstandigheden, dan was er dat gevoel van minder-zijn.

Hoewel wij thuis weinig lichamenlijk contact hebben, toch zijn wij heel sterk op mekaar betrokken; we hebben een heel sterke band met elkaar, veel meer dan in veel middenklasse-gezinnen. Mijn collega's hebben weinig contact met hun familie, om de zoveel maanden zien die mekaar eens, maar ik ga heel veel naar huis. Mijn jongste zus en ik wonen verder, maar de vier anderen wonen op een rijtje, op honderd meter van mijn moeder en ze lopen voortdurend binnen en buiten bij mekaar, met al de sociale controle die daarbij hoort. We hechten er veel belang aan hoe het met mekaar gaat, maar lieflijk contact hebben we absoluut niet!

Het zijn de schoonbroers die het zoenen met nieuwjaar en zo hebben geïntroduceerd. Als zij daarmee beginnen, dan doet iedereen daaraan mee, maar als er al eerder een zus zonder haar man is binnengekomen, dan gebeurt dat niet. Het is heel gek om te zien hoe dat door anderen is geïntroduceerd, maar toch niet iets van ons is geworden.

Nu woont mijn moeder dus alleen en hoewel vier van haar kinderen vlak bij haar wonen, vindt ze het heel erg dat de twee anderen verder zijn weggetrokken. Ze zou liever hebben dat haar zes kinderen om haar heen wonen. Dat is ook echt iets van de arbeidersklasse: goed dicht bij elkaar: in de ruimte, maar niet lieflijk. Moeder is een boerendochter en die floreert als ze buiten is: ze doet niets liever dan in haar tuin bezig zijn en daarnaast onderhoudt ze de tuinen van haar vier kinderen.

Ik heb het er altijd moeilijk mee gehad hoe ik me moest gedragen. Pas de jongste tijd voel ik me gemakkelijk als ik me in een grote groep

mensen begeet. Zo ben ik jarenlang jaloers geweest op de mensen die met een vanzelfsprekendheid bewegen, met een elegantie, een charme... Dan denk ik: dat is minstens hogere klasse, als het niet de hoogste klasse is. Die lopen nergens tegen en glijden overal doorheen. Ik zal uiteraard nooit zo zijn, ik moet wat dat betreft nog altijd een drempel over.

Als ik op ons leven terugkijk, dan zie ik dat het door een cynisch toeval heel erg is veranderd. Door dat ongeval van mijn vader hebben we een stap buiten de arbeidersklasse gezet: dat merk je aan de woning, de financiële mogelijkheden, de studiemogelijkheden, de cultuur...

Al wat vreemd is aan de arbeidersklasse, is voorramelijk door mij binnengebracht, omdat ik het hoogst ben opgeklimmen. Dat besef ik nu pas. Ik was degene die mijn moeder aanspoorde om een encyclopedie te kopen toen die man ermee aan de deur kwam. Ik vond dat belangrijk en zij vond het belangrijk omdat die studerende dochter van haar zoiets wel eens nodig zou kunnen hebben. En we hebben dus een encyclopedie gekocht. Ik denk dat ik er drie keer in heb gekoken en nu heeft mijn moeder hem cadeau gedaan aan het oudste kleinkind. Ik vraag me trouwens af wie er echt een encyclopedie gebruikt. Ik denk dat de mensen zoiets als statussymbool in hun kast hebben staan.

Maar waar ik meer pijn van heb en wat ik echt ervaren heb als: ik ben mijn arbeidersklasse ontgroeid, is het verhaal van de platte en de diepe borden.

Toen ik aan de unief studeerde, kon ik het met m'n studiebeurs wel redden, maar ik vond het heel belangrijk dat ik zo weinig mogelijk extra geld aan mijn moeder moest vragen en daarom deed ik altijd vakantiewerk. Zo heb ik in een conservatiefabriek gewerkt en ben ik twee maanden met een meester-behanger heel de studentenwijk Arenberg gaan behangen en schilderen... Met het eerste geld dat ik zo verdiende, heb ik voor mijn moeder zes platte en zes diepe borden gekocht. Niet dat wij dat niet hadden, want mijn moeder had als trouwuitzet ook een schoon servies gekregen. Maar dat stond ergens veilig opgeborgen en het werd alleen bij de plechtige communie of zo gebruikt. In mijn beleving hadden wij dat servies niet voor dagelijks

gebruik en dus heb ik platte en diepe borden voor dagelijks gebruik geïntroduceerd.

Mijn moeder volgde me daar wel in. Een mes heeft ze nooit gebruikt, dat heeft ze niet overgenomen. Als ik thuis was tijdens het weekend en zij dekte de tafel, dan legde ze wel een mes en een vork en een lepel voor mij, maar niet voor haar. Voor de andere kinderen varieerde het een beetje: naargelang die in de middenklasse terecht kwamen gebruikten ook zij een mes. Ik vond dat heel vanzelfsprekend. Ik heb er toen ook niet bij stilgestaan wat ik aan het doen was, maar ik ben het gaan merken toen mijn zus een jaar of vijf geleden alleen ging wonen. De dag dat mijn moeder weer alleen leefde, heeft ze opnieuw het diepe bord geïntroduceerd.

Toen ik tijdens het weekend thuis was, zei ze: "Gij zet voor u maar een plat en een diep bord, maar ik ben opnieuw uit mijn diep bord gaan eten, dat spaart mij afwas; ik durf er zelfs de dag nadien mijn soep weer uit eten." Toen is mijn frank gevallen: ik had mijn moeder iets opgedrongen wat echt niet bij haar hoort, iets wat ik meebracht uit mijn nieuwe klasse. Ik voelde een mengeling van schaamte om wat ik had gedaan en van trots omdat ze toch zichzelf is gebleven.

Ik ben ook altijd heel onzeker geweest over mijn taal omdat wij thuis altijd dialect praatte. Ik moet dus altijd die drempel over om Nederlands te spreken. Ik zit ook met het gevoel een beperkte woordenschat te hebben en niet vertrouwd te zijn met al die woorden die andere mensen gebruiken. Ik heb gestudeerd en ik heb dus toch wel een woordenschat opgebouwd die vergelijkbaar is met die van andere mensen die hebben gestudeerd. Maar door het andere taalgebruik thuis is het Algemeen Nederlands niet vanzelfsprekend, het zijn altijd twee verschillende dingen geweest. Mijn moedertaal, het dialect, is kort en krachtig; maar het heeft heel lang geduurd voor mijn schooltaal een geheel is geworden. Zelfs toen ik al les gaf, zat ik daar nog mee. Toch denk ik dat het iets heel gevoelsmatig is. Als mensen mij bezig hoor-den, dan zegden ze: "Wat spreek jij mooi," maar ik hoorde dat gewoon niet en als ik het hoorde, dan geloofde ik het niet. Want binnenin mijzelf was ik er echt van overtuigd dat ik niet vlot kon praten.

Mijn taalgebruik is achteraf ook een principiële kwestie geworden. Ik probeer echt bewust geen moeilijke woorden te gebruiken. Ik geef dat ook mee aan studenten: als je in het OCMW met mensen uit de lagere klassen gaat werken, spreek dan een taal die zij verstaan. Ik vind dat heel belangrijk, want het is een kwaliteit om zonder moeilijke woorden te praten.

Thuis spreek ik dialect en dan heb ik het gevoel dat ik heel vlot kan praten, ook al zitten er misschien toch wel vernederlandse woorden tussen. Maar de taal is wel aangepast, want de kleinkinderen spreken algemeen Nederlands. Als ik met mijn moeder praat, spreken we dialect, maar als er een kleinkind tussenkomt, spreken we Nederlands. Mijn moeder probeert dat ook; het is wel verdialechiseerd Nederlands en het is dan een grote poespas.

Ook al ben ik door omstandigheden opgeklommen uit de arbeidersklasse, toch zitten mijn hart en mijn ziel daar nog helemaal en gevoelsmatig wil ik daar kost wat kost niet bovenuit stijgen. Ik wil mij niet onderscheiden, ook niet van thuis, want ik voel mij er heel erg mee verbonden. Ik heb van in het begin dat ik ging studeren, heel bewust moeite gedaan om geen moeilijke woorden te gebruiken om er nog bij te horen. Ik wil niet worden bekeken als iemand met een dikke nek. Het is niet zo dat ik er trots op ben dat ik hier kansen krijg om het te maken, integendeel, ik wil absoluut bij de arbeidersklasse horen.

De echte arbeiders in de familie rijden met dikke auto's en ik heb bewust altijd met kleine auto's gereden. Ik ben de enige die geen huis heeft, alle anderen hebben een eigen huis, een video... alle statussymbolen. Ik heb dat bewust niet, om hen niet het gevoel te geven dat ik meer ben dan zij. Ik ben nog liever de mindere op materieel vlak.

Een positief iets dat ik uit de arbeidersklasse heb meegekregen, is mijn plichtsbewustzijn. Als ik mij engageer in iets, dan wil ik dat ook goed doen. En mensen waarderen dat ook, ze weten dat ze op mij kunnen rekenen. Ik denk dat het ook te maken heeft met solidariteit. Mensen uit de arbeidersklasse "zien" dat de wereld niet goed in elkaar zit, dat er veel dingen niet rechtvaardig zijn, dat het niet eerlijk is. Dat

is iets wat ik al heel jong heb meegekregen. Ik heb mijn moeder vaak horen zeggen: "Dat klopt toch niet, hè..." Niet dat zij daarvoor op de barricade gaat staan, want ze vindt dat ze er absoluut geen vat op heeft, dat ze er niets aan kan veranderen, dat ze er alleen maar het slachtoffer van is. Maar ze volgt het nieuws op de voet en bekijkt allerlei programma's op de televisie om te begrijpen hoe het allemaal in elkaar zit.

Daar heeft mijn engagement zeker mee te maken. Waar ik kan, probeer ik dingen te veranderen en ervoor te zorgen dat meer mensen het goed hebben.

Ik wou dat de mensen mij graag zagen en ik deed van alles voor hen om te worden gewaardeerd. Ik heb van thuis uit nooit te horen gekregen dat ik belangrijk was, dat ik goed was en dat ik graag werd gezien... dat werd niet gezegd. Als dat niet wordt uitgesproken, heb je ook niet het gevoel dat je belangrijk bent en dat je er mag zijn. Integendeel; je wordt veel meer bekritiseerd en bestraft om wat je allemaal niet goed doet... Ik denk dat kinderen van middenklassegezinnen meer worden aangehaald, positief worden gewaardeerd, dat zij meer het gevoel hebben van: "Ik mag er zijn," en dat zij het niet nodig hebben om van alles te doen om graag gezien te worden.

Ik denk dat de familie in de arbeidersklasse meer dan in andere klassen belangrijk is. Middenklassen mensen hechten in het algemeen veel meer belang aan relaties met vrienden en collega's. Iemand die in een bedrijf in het kader zit, krijgt vooral bezoek van collega's... en de kinderen zwermen ook veel gemakkelijker uit omdat ze gaan studeren. Als je uit een arbeidersgezin komt, ga je niet studeren of je gaat dicht bij huis studeren. Je blijft thuis wonen, je gaat in de fabriek werken waar je vader heeft gewerkt en je bouwt, koopt of huurt een huis in het dorp waar je familie woont of hoogstens in het dorp verderop. Middenklassekinderen gaan verder van huis studeren en blijven daar hangen of ze verhuizen naar een plaats dichtbij hun werk.

Er zullen wel uitzonderingen zijn, maar in het algemeen is de familielietatie in arbeidersgezinnen belangrijk en beperken de contacten zich ook tot de familie. De familieband is sterk en het is zeer moeilijk

om daaruit te ontsnappen... Maar ik wil er ook niet uit ontsnappen. Je krijgt er heel veel warmte van, het is dan wel geen lijfelijke warmte, maar het geeft verbondenheid, een gevoel van erbij te horen.

Ik voelde me ook niet op m'n gemak bij die middenklasse waarin ik nu zit. Dus kon ik beter proberen om daar te blijven waar ik thuis hoor, dan had ik ten minste die plek, dat nest. Van de cultuur van die nieuwe groep waarin ik terecht kwam... van schilderijen bijvoorbeeld, verstond ik niets. Als ik meeging naar een museum, had ik alles op een kwartier gezien en dan stonden de anderen nog steeds bij dat eerste schilderij en dan dacht ik: ik heb een gat in mijn cultuur, ik moet daar iets aan doen. Nu denk ik: dat is mijn weg niet, dat is mijn leven niet. Nu ga ik niet meer naar een museum. Ik heb vijf platen met klassieke muziek. De Bolero van Ravel, de Vier Seizoenen, ... die ken ik, niet omdat het klassieke muziek is, maar omdat wij daar in de chiro grootste dingen mee deden.

Ik wil ook echt wel voor die klasse blijven vechten. Ik wil mijn energie daarin steken.

Het feit dat ik met de studenten op school over klasseverschillen bezig ben, geeft mij het gevoel dat zij de mensen uit de arbeidersklasse en de lagere klassen waarmee ze straks in het OCMW gaan werken, in hun waarde gaan laten, dat zij hen geen waarden zullen opdringen die de hunne niet zijn en dat ze die mensen zullen respecteren om wie ze zijn.

Het verandert natuurlijk de samenleving niet echt, maar onrechtstreeks vind ik dat wel belangrijk. Ik wil hen ook doen inzien hoe het allemaal in elkaar zit.

Wat ik nog mee heb van thuis, is een gevoeligheid voor belangentegenstellingen en voor onrecht. Andere collega's willen de vrede bewaren, ruzies vermijden, conflicten verdoezelen... Ik denk dat dan mijn directheid en mijn emotionaliteit naar boven komen en dan zeg ik: dit kan niet meer, we moeten hier iets aan doen, terwijl de anderen zeggen: daar gaan we geen energie in steken, laten we het maar rustig houden.

Ik heb niet de neiging om conflicten toe te dekken, maar eerder om ze duidelijk te krijgen omdat conflicten altijd met meerdere en mindere, met macht te maken hebben en daar ben ik heel gevoelig voor. Bij studenten zie ik dat ook: als er conflicten in de groep zijn, dan beginnen ze op hun stoel te wiebelen en zo. Dan ben ik zeker niet degene die daar zo maar overheen gaat of doet alsof er geen conflicten zijn. Nee, ik zal ze eerder aanwakkeren want ik wil de dingen benoemen zoals ze zijn en ik ben niet bezorgd om "de lieve vrede" of "doen zoals het hoort".

Maar ik heb ook een stuk van gezagsgetrouwheid. Zo zie ik mezelf niet in m'n eentje tegen de schenen van mijn directeur stampen. Daarvoor heb ik wel de groep nodig, de solidariteit. Ik heb niet het lef om zomaar duidelijke taal te spreken ten aanzien van meerderen, wel ten aanzien van gelijken... Ik ga niet op m'n eentje het gevecht aan, dan heb ik wel een groep achter me nodig.

Ik denk echt dat ik van huize uit heb geleerd dat de wereld niet goed in elkaar zit. Ik merk dat omdat ik heel goed het verschil zie met de studenten in de school. De grote meerderheid bestaat uit middenklasserenden en die hebben daar absoluut geen oog en geen oor voor, ook al zijn het sociaal assistenten, mensen die ervoor kiezen om hulp te verlenen aan mensen die het minder goed hebben. Vanuit zichzelf hebben ze weinig voeling met onrechtvaardigheid. Zij zien dat niet, ze vinden dat het toch allemaal goed gaat nu. Vroeger, ja, toen waren er rijke en arme mensen, mensen met meer en minder mogelijkheden, maar nu zit het toch allemaal vrij goed in elkaar... Terwijl ik altijd dat gevoel heb gehad van: het zit niet goed in elkaar.

Ik vind het heel moeilijk om te weten hoe je je kinderen op dat vlak moet opvoeden.

Ik heb het ook moeilijk om hen dingen te verbieden. Als men vroeger vroeg of ik meeding naar de film, redde ik me daaruit met het foefje dat ik nog iets moest afmaken, omdat ik niet durfde zeggen dat er geen geld voor was. Ik wil niet dat mijn kinderen zich ook zo bena-deeld gaan voelen. Ze krijgen hun zakgeld en ik zeg: "Als het op is, is het op!" maar ik merk toch dat ik hen dan wat bij geef.

Ik deed vroeger alles in functie van mijn ouders. Toen ik twaalf was deed ik bijvoorbeeld het huishouden; mijn kinderen doen dat niet: de oudste heeft misschien vijf keer in zijn leven de vaat gedaan. Ik denk dat ik hen het tegenovergestelde meegeef van wat ik thuis heb meege-kregen. Ik vind het zalig dat zij zitten te lezen terwijl ik de vaat doe. Als ik vroeger eens vijf minuten zat, was het: "Ga de soep eens halen in de kelder!" Ik denk soms wel dat ik een beetje te goed ben op dat vlak.

Ik heb nu een goede relatie met mijn ouders. Ik durf alles tegen hen zeggen. Toen ik besloot om uit het katholicisme te stappen, ben ik hen dat gaan uitleggen en hoewel ze het niet begrijpen, accepteren ze het toch. Daar ben ik hen heel dankbaar voor. Eigenlijk zijn ze heel breeddenkend.

Emotioneel kwam en kom ik dus thuis niets te kort. Toch zou ik nooit willen leven zoals mijn moeder heeft geleefd, want ik denk dat ze nooit heeft kunnen doen wat ze eigenlijk wilde. En dat is mij wel enigszins gelukt...

"We kregen nooit bevestiging"

Rita is 35. Ze is een ongehuwde moeder en voedt haar zoon alleen op. Ze laat hem bewust zedenleer volgen, wat ongewoon is in de kleine Kempense gemeente waar ze met hem in een nieuwe wijk woont. Haar huis is niet groot en is sober ingericht. De woonkamer wordt door een rek in een eet- en zitplaats verdeeld en al haar zoon zich achter het scherm van boeken en planten voor de tv heeft genesteld, zetten we ons bij Rita aan tafel...

Mijn ouders zijn laat getrouwd en ze zijn al oud: mijn vader is ach-tenzeventig, hij was er bijna veertig toen ik ben geboren. We zijn met vier kinderen: twee meisjes en twee jongens, ik ben het tweede kind.

Mijn vader is tot zijn veertien jaar naar school geweest en was een ongeschoolde fabrieksarbeider. Hij ging in drie shiften werken toen ik in het vijfde studiejaar zat en dat deed hij tot hij met pensioen ging. Er waren dagen dat ik hem niet zag: als hij de late had, was hij nog niet op als ik naar school ging, 's middags bleef ik op school eten en als ik thuiskwam, was hij weer weg. Hij had drie dagen na elkaar dezelfde dienst en was dan telkens twee dagen vrij. Als hij nachten had, probeerde moeder ons altijd stil te houden, vooral tijdens de vakanties als er ook kinderen uit de buurt kwamen spelen... Soms kwam hij kwaad naar beneden: "Hoe kunt ge hier nu slapen!" zei hij dan. Het moet voor hem wel zwaar geweest zijn, alleen al door dat drie dagen-sys-teem: als hij het wat gewoon raakte, kreeg hij weer andere uren. Ik herinner me dat het eten altijd warm moest worden gehouden. Ofwel

had hij 's middags samen met moeder gegeten en kregen de kinderen 's avonds een warme maaltijd ofwel kwam hij om tien uur van zijn werk thuis en at dan warm. Als hij de vroege had, maakte mijn moeder 's avonds zijn boterhammen.

Hij is altijd wijkmeester van de KWB geweest en zat ook in het ACV. In zijn jeugd moet hij ook wel strijdbaar zijn geweest. Ik heb nooit geweten wat hij allemaal deed, maar ik weet dat hij er erg bij betrokken was.

Ik denk dat de ambities van mijn ouders niet verder reikten dan hun kinderen. Ze waren ook altijd tevreden. Bij een vriendin van mijn moeder waren ze altijd het huis aan 't verbouwen, terwijl er bij ons alleen een badkamer bijkwam. Soms stelden wij zelf voor dat ze nog iets zouden veranderen, maar dan antwoordden ze: "Nee, ge moet content zijn, we wonen toch en 't is hier toch goed..."

Toen we in de lagere school zaten, ik in het tweede studiejaar en mijn broer in het vijfde, was "Zoek het eens op" in de mode. Dat was een encyclopedie voor kinderen die je ofwel in vijf grote, ofwel in vijftien kleine delen kon kopen. Op school werd er veel reclame voor gemaakt en mijn broer wilde hem wel hebben. Mijn ouders hadden beloofd dat we een boek kregen en toen we met ons rapport thuishkwamen, bleek dat vader gewoon die vijf delen ineens had aangekocht, zonder dat moeder het wist! Ze zei: "Maar, Louis, dat kost zoveel geld, ge weet toch dat dat niet kan..."

"Ja, maar dit is toch belangrijk, dit hebben ze toch nodig..." Hij was ervan overtuigd dat zijn zoon een geleerde ging worden, minstens dokter, en dat moest je dus van jongsaf bijbrengen... Moeder daarentegen vond dat dat niets voor mensen zoals ons was. Mijn broer is burgerlijk ingenieur geworden, maar toen wisten mijn ouders nog niet wat dat was.

Thuis kwamen er heel weinig mensen over de vloer. Als er iemand aan de deur belde, was het altijd feest. Dat gebeurde zo één of twee keer per jaar. We hadden een tante die altijd onverwachts kwam en opzettelijk belde, omdat ze wist dat we dat zo plezierig vonden. Dan renden

we met z'n allen naar de voordeur... Ik denk dat mijn moeder zich ook wel heel eenzaam moet hebben gevoeld...

Als er familie kwam, gaf je die een hand en tante M. kreeg een kus, want die familie was nogal 'kusserig'. Mijn moeder geef ik een kus als ze verjaart, maar zussen en broers raken elkaar nooit aan... Als kind kreeg je wel eens een stomp, we 'fikfakten' of vochten wel een keer, maar knuffels werden er nooit gegeven.

Na de lagere school ben ik twee jaar snit en naad gaan volgen. Mijn broer, die iets ouder was dan ik, was heel verstandig en hij zat in de Latijn-Griekse. Maar mijn moeder vond dat een meisje toch een beetje moest kunnen naaien en koken en dus niet naar de humaniora kon. Wist ik veel, ik was twaalf jaar! En de meeste van mijn vriendinnetjes zaten ook in de technische.

Het was een verkeerde afdeling voor mij: voor de theoretische vakken was ik de eerste van de klas, maar voor de technische vakken was ik heel slecht. Ik ben ooit gezakt voor koken!

Mijn moeder had al een paar keer gezegd: "Ik denk dat het niet goed is dat ge daar zit" en op het einde van het tweede jaar zei ze: "Nu kan het niet meer, als ik uw punten van de praktische vakken vergelijk met die van de theoretische vakken... dat is echt geen afdeling voor u." Ze heeft me dan maar in de afdeling handel laten inschrijven. Daar merkte ik dat ik een achterstand had opgelopen door die twee jaar technische en ook door mijn studiemethode; ik wist immers niet beter dan gewoon de dag voor een examen wat te studeren. Maar dat ging toen helemaal niet meer op en zeker in het eerste jaar heb ik heel wat moeten bijbenen.

Mijn zus is zeven jaar jonger dan ik en toen zij in het zesde studiejaar zat, was dat probleem er opnieuw. Intussen waren er echter al PMS-testen en toen zei mijn moeder: "Nu zeggen die van het PMS toch wel dat ze naar de humaniora moet gaan... Maar ja, gij hebt dat niet gemogen... Wat moet ik daar nu mee doen?" Ik antwoordde: "Laat ze maar naar de humaniora gaan!"

Als kind van twaalf besef je nog niet dat je toekomst sterk wordt bepaald door het feit of je humaniora doet of technische, maar later

besejje dat maar al te goed. Toch weet ik niet of ik de humaniora zou hebben mogen volgen als ik dat zou hebben gevraagd. Ik kan mijn ouders dat niet verwijten: ze zijn zelf maar tot hun veertien jaar naar school geweest en ik denk dat ze ook geen zicht hadden op al de verschillende soorten scholen, dat ze dat gewoon niet kenden...

Op mijn achttiende ben ik naar de sociale school gegaan. Mijn moeder kreeg toen veel tegenkanting van de familie: ze begrepen echt niet dat ze dat toeliet. Ze zegden: "Dat ge uw zoon laat voortstuderen, tot daar toe, maar uw dochter!" Ik was tot mijn achttiende naar school gegaan en in de familie was dat voor een meisje al iets heel speciaals.

Mijn vader heeft altijd die fierheid gehad van: "Mijn kinderen zullen studeren, want zij kunnen dat ook; kinderen van een arbeider kunnen het even ver brengen als kinderen van gelijk wie..." En er was de democratisering van het onderwijs: het moest en het zou kunnen... Zonder dat er veel over gepraat werd, heb ik ook altijd gevoeld dat ik mocht voortstuderen als ik dat wilde, terwijl veel meisjes van mijn klas thuis te horen kregen dat hun studies al genoeg hadden gekost.

Doordat we maar één inkomen hadden, werd er thuis sober geleefd. Toch zijn we als kind nooit moeten gaan werken; alleen mijn broer is één maand jobstudent geweest. Als we iets nodig hadden voor de school, dan kregen we dat, zonder commentaar. Als we een boek moesten lezen en het was niet in de bibliotheek, dan mochten we het kopen en we konden ook altijd mee op schoolreis.

Ik herinner me in dit verband een vriendinnetje dat niet mee naar Tirol mocht, hoewel ze het bij haar thuis veel beter hadden, want haar vader was een bediende en ze waren maar met twee kinderen. Ze hadden ook een auto en leefden veel royaler, maar toch mocht ze niet mee omdat ze het niet konden of wilden betalen... Ik begreep toen niet hoe zoiets mogelijk was. Bij ons was daarover nooit een woord gevallen, het was vanzelfsprekend dat je meeging. Mijn moeder wilde soms wel dat wij een vakantiejob zouden doen omdat dat toch mooi meegenomen zou zijn, maar vader zei: "Zolang mijn kinderen studeren, wil ik niet dat ze werken!"

Ik herinner me ook een meisje dat tijdens het laatste jaar van het middelbaar bij mij op de bus zat. Haar ouders hadden gezegd dat ze niet graag hadden dat ze voortstudeerde omdat ze niet veel geld hadden. Haar vader was invalide, maar hij verdiende hier en daar wat bij en haar moeder deed ook zwartwerk... Ik vond het dan ook heel eigenaardig dat ze datzelfde schooljaar wel een nieuwe en veel grotere auto kochten!

Als ik bij andere mensen thuiskwam, merkte ik soms wel het er heel anders aan toeging.

Sommige vriendinnen hadden een eigen kamer en ze hadden behoorlijk sanitair. Ik was zeventien toen er bij ons een bad werd geïnstalleerd.

Ik denk niet dat ik me daardoor echt minder heb gevoeld, wel anders. Ik wist heel goed dat er bij ons geen geld was voor die luxe, maar dat het elementaire er wel was. Ik had ook heel weinig behoefte aan mooie kleren, want het was geweten: als je schoenen versleten waren, kreeg je er nieuwe, maar je ging geen tweede trui vragen als je er al een had.

Soms ergerde ik me er wel aan dat we altijd heel zuinig moesten zijn. Het was bijvoorbeeld verschrikkelijk erg als je ergens licht liet branden of als je het te vroeg aandeed.

Eerst hadden we een zinken bad en als je je gewassen had, mocht je het water niet wegdoen, want het werd gebruikt voor de was of voor de tuin... Toen we dan eindelijk een badkamer hadden - gewoon een bad, een lavabo en een wc in het 'waskot' - mochten we één keer in de week in bad. Het duurde wel lang vooraleer het water warm was, omdat de geiser in de keuken hing. Om te verhinderen dat die moest worden gebruikt, kwam mijn moeder dan een ketel kokend water brengen. En omdat de waakvlam ook verstookte, werd die telkens uitgedraaid. Dat ergerde mij heel erg. Ik word nog kwaad als ik eraan terugdenk!

Eren was er altijd genoeg, maar het werd wel goed verdeeld. Ik herinner me dat er eens een nicht kwam logeren, de dochter van een mid-

denstander, en dat we frikadellen aten. Er waren er nog over en ze nam er nog een op haar bord. Toen zaten wij vol spanning te wachten en te kijken of ons moe iets zou zeggen! Als er een stukje vlees over was, moest je immers eerst vragen of je dat nog kreeg, maar die nicht vond dat blijikbaar vanzelfsprekend...

Mijn ouders zijn één keer met vakantie geweest, naar Lourdes. Daar hadden ze elkaar leren kennen en mijn vader had altijd gezegd: "In '70 gaan we terug naar Lourdes, met heel het gezin." Maar tegen die tijd hadden ze door dat ze zoiets niet konden betalen en zijn ze maar alleen gegaan.

Als we in het middelbaar moesten studeren, zaten we met z'n tweeën op één kamer. Later had ik een heel klein kamertje voor mij alleen, een ruimte die oorspronkelijk als badkamer was gepland, maar waarmee nooit iets was gedaan. We hadden geen verwarming boven en daarom gebruikten we een elektrisch kachelijie. Als we apart studeerden, werd dat doorgegeven en dan was het voor de andere dikwijls kou lijden en 'handen blazen' boven de boeken... Daar kwam dan nog bij dat de elektriciteit uitviel als moeder begon te strijken! Later is er wel een tweede kachelijie bijgekomen en hebben ze de elektrische leidingen laten verzwaren.

Problemen werden nooit uitgepraat. De eerste jaren van het middelbaar had ik het heel moeilijk en voelde ik me dikwijls ongelukkig, maar moeder heeft nooit gevraagd wat er scheelde. Ze werd kwaad en zei dan op een verwijtende toon: "Wat is dat toch met u?"

We kregen ook nooit bevestiging. Ik ben ooit eens zo kwaad geworden dat ik tegen mijn moeder zei: "Gij zegt alleen maar iets als ik iets slechts doe en als ik het goed doe, dan hoor ik dat nooit!"

Van vader heb ik toch wel een stuk fierheid meegekregen. Ik denk dat hij wel trots was omdat hij met zijn 'labeur' toch iets heeft kunnen bereiken en dat zijn kinderen het nog verder zullen brengen...

Ik weet nog dat er op tv eens iets was over kinderen van simpele mensen die naar 't pensionaat mochten en die het nadien 'hoog in hun bol

kregen'. Het ging over een zoon die zijn vader uitbuite en geld stal en mijn ouders zeiden: "Ja, zo zullen onze kinderen misschien ook nog worden". Daar waren ze bang voor. Toen de zoon van boer Coenen in "De Heren van Zichem" ging studeren in Leuven, lieten ze beelden zien van die 'zatlapperij' en toen waren mijn ouders echt in paniek. Mijn broer zou kort daarna ook naar Leuven gaan en je zag ze denken: "Is dat het leven in Leuven? Gaan onze kinderen dat ook doen?" Ze hadden er geen idee van hoe het studentenleven was.

Op de sociale school in Heverlee voelde ik me niet thuis, maar ik heb me nooit afgevraagd hoe dat kwam. Ik weet wel dat er toen werd gesproken over de 'dokterszoonijes' die cheques bij zich hadden en die met de auto naar school kwamen. Ik had nog nooit een cheque gezien en wij hebben thuis nooit een auto gehad...

Ik was er bevriend met een landbouwersdochter. Ik herinner me dat ze eens over zo'n dokterszoonijie zei: "Die denkt zeker dat een rijkeluiszoonijie tegen mij alles kan zeggen omdat ik toch maar een boerendochter ben!" Het was net of ze ook mij aan 't uitkaffieren was, alsof ik iets negatiefs over haar had gezegd. Toen dacht ik: "Waar zit ze nu over te zagen? Zijn boeren dan minder dan arbeiders? Ik dacht dat je als arbeiderskind de minste was!"

Ik ben soms nog verlegen omdat ik geen Algemeen Nederlands kan praten. Ik begin er wel mee, maar houd het meestal niet lang vol. Vroeger waren degenen die Algemeen Nederlands spraken, die van de 'chichi', degenen die het hoog in hun bol hadden en je had een wijgeroel met degenen die dialect spraken. In het hoger onderwijs was dat heel duidelijk. De leerlingen uit Limburg en de Vlaanders moesten wel Algemeen Nederlands spreken en dan deed ik dat ook, maar het lukte me nooit lang om dat taalijie vol te houden. Ik merkte ook dat zij een veel grotere cultuur hadden, ze waren van veel meer dingen op de hoogte en konden de lessen blijkbaar ook beter volgen. Ze staken ook meer hun hand op, iets wat ik in het eerste jaar nooit durfde. Ik voelde me daar echt een groentijie. Eerst dacht ik dat het was omdat ik een mindere opleiding had gekregen, maar mijn broer had economi-

sche gedaan en buiten de praktijkvakken verschilt die richting niet zo erg van handel.

Ik herinner me ook dat ik toen voor de eerste keer naar een restaurant ging. We gingen een pizza eten en ik wist niet wat dat was...

Het eerste jaar in Heverlee was ik niet geslaagd. Ik had thuis al gezegd dat de kans klein was dat ik zou slagen, maar mijn vader geloofde dat niet: zijn kinderen konden er overal doorkomen... Toen ik thuiskwam en mijn moeder vroeg hoe het was geweest, begon ik te wenen. Ik vond het heel erg en ik wist ook niet of ik nog mocht blijven studeren. Mijn moeder zei: "Ons vader heeft daarstraks gezegd: 'Ja, moeder, als ze nu toch gebuisd zou zijn, zeg dan maar dat ze opnieuw mag beginnen...' Ik had er totaal geen idee van of ze het financieel wel aankonden, want ik kon dan geen studiebeurs meer krijgen..."

Ik ben toen naar het H.I.K. gegaan en slaagde elk jaar en omdat ik elke dag naar huis kwam, kostte het ook minder

Ik denk dat voortstuderen toch wel ver van een arbeiderskind af staat. Op het H.I.K. zaten ook wel kinderen uit de hogere klasse, maar het was niet zo extreem als in Heverlee. Dat was toch wel een elitaire school, denk ik, ondanks het feit dat ze van het ACW was. Het H.I.K. was een beginnende school, je moest nog afwachten wat het ging worden en veel ouders uit de hogere klasse zullen daarom wel voor de goede reputatie van Heverlee hebben gekozen.

In een sociale school word je gevormd tot sociaal werker, maar er wordt je niet geleerd hoe je bijvoorbeeld met arbeiders moet omgaan. Daarover hebben wij het dikwijls gehad en ook nu komt dat nog geregeld aan bod in de voortgezette opleiding maatschappelijk werk die ik aan het H.I.K. volg. De manieren die we nu aangeleerd krijgen die ik aan het H.I.K. volg. De manieren die we nu aangeleerd krijgen om mensen op te vangen, kun je niet gebruiken bij eenvoudige mensen, dat gaat gewoon niet. Je moet bijvoorbeeld niet tegen een arbeider zeggen: "Probeer je problemen eens op een rijtje te zetten, schrijf ze eens op..." Als je dat voorlegt aan de leraar, antwoordt hij: "Ja, als ze niet kunnen schrijven, schrijf je het maar voor hen op..." Maar het

is juist het feit dat het geschreven materie is, dat zo'n mensen afschrikt!

Ook over de inzichten in de verschillende sociale klassen wordt er niets gegeven. We krijgen wel psychologie, maar heel veel dingen hebben ook met klasseafkomst te maken.

Ik volg ook nog Franse les, maar ik ga helemaal niet akkoord met de manier van lesgeven. Er is nog iemand die er zo over denkt als ik en we hebben het er met de klas al over gehad. Iedereen staat achter ons, maar niemand durft zijn mond open te doen. We zijn met z'n tweeën al twee keer naar die leraar geweest en dan denk ik: ik moet het toch weer doen!

Als er ergens iets onrechtvaardigs gebeurt, dan moet ik daartegen kunnen reageren en ga ik voor niets of niemand opzij. Anderen durven dat niet uit schrik dat men hen dan zal buizen, maar daar sta ik gewoonlijk niet bij stil. Als ik van iets overtuigd ben, dan ben ik ook strijdbaar.

Ik werk als opvoedster en tijdens de stakingen in onze sector waren er veel die klaagden over het stakingsgeld en die niet wisten of ze zouden staken of niet. Voor mij is dat heel duidelijk: ik staak, ook al zijn er veel die het financieel heel wat beter hebben dan ik en die niet willen meedoen.

Ik zit in de ondernemingsraad en ga naar de vergaderingen, maar daarmee houdt het op. Ik heb de energie en de tijd niet om er echt mee bezig te zijn, maar ik blijf dat doen omdat ik niet iedereen in die raad vertrouw. Op die vergaderingen merk ik ook heel goed het verschil tussen arbeiders en bedienden. Ik zit nu wel in een andere klasse, maar uiteindelijk kom ik uit een arbeidersgezin en daarom herken ik veel dingen. Er zit één arbeider bij en toen die pas verkozen was, ging die er fel tegenaan, zodanig zelfs dat we hem moesten intomen: "Je moet een beetje nadenken over hoe je de dingen aanpakt, het is veel beter dat we een omweg maken en de werkgever aan onze kant hebben, dan dat we er zo tegenaan gaan en met iedereen ruzie krijgen..." Dat 'directe' heb ik ook, maar ik heb met de jaren al geleerd dat de andere manier beter is.

Ik ben ook heel plichtsbewust. Ik zou ook wel eens graag een week ziekteverlof hebben, maar vooraleer ik thuis blijf, moet ik toch echt 40 graden koorts hebben...

Mijn vader was ook zo. Ik heb hem nooit ziek geweten of zelfs maar horen klagen, hoewel hij zich toch dikwijls 'rotting' moet hebben gevoeld. Toen hij met pensioen ging, was er een soort afscheidsfeest: hij kreeg een cadeau en zijn baas stak een speech af. Daarna zei hij: "Allez Louis, nu gij!..." Mijn vader had niets voorbereid, maar hij heeft toen heel lang gesproken en het waren allemaal heel zinnige dingen die hij zei. Toen sprak hij ook zijn fierheid uit: "Ik ben een arbeider en heb gewerkt voor mijn kinderen..." Ik had nooit gedacht dat hij dat kon en ik schrok daar toen echt van.

Ik denk dat hij zijn mond ook wel durfde opendoen op het werk. Ik weet nog dat mijn broer een maand vakantiewerk deed in de fabriek van mijn vader. Hij had lang haar en daarom was de baas naar mijn vader gekomen en had gezegd: "Ge kunt doen wat ge wilt, maar morgen moet uw zoon hier staan met geknipt haar". Toen had mijn vader geantwoord: "Als ge wilt dat hij kort haar heeft, moet ge zelf maar een schaar pakken!"... en dat terwijl er thuis natuurlijk ook veel heibel was over dat lange haar!

Ik heb een tijd meegedraaid in de provinciale ploeg van KSA-VKKAJ in Antwerpen. Ik had een cursus gevolgd en werd opgebeld met de vraag of ik in die ploeg wilde komen. Mijn eerste reactie was dat ik zoiets niet kon. Toen iemand me later opbelde met de vraag of ik een cursus wilde geven, zei ik weer: "Dat ga ik niet kunnen..." Ze reageerde: "Zeg, met die van de Kempen is het altijd hetzelfde!... Als ge zoiets aan die van 't stad vraagt, dan doen die dat direct, maar als ge naar de Kempen belt, is het altijd: "Ik kan dat niet..." Maar degenen die het direct deden, waren geen arbeiderskinderen..."

Als ik mijn ouders nu in het dorp tegenkom, voel ik me heel onwennig, vooral ten opzichte van mijn vader. Ik heb altijd het gevoel dat ik hem niets te zeggen heb... Ik herinner me niet dat ze ooit iets over mij wisten of op de hoogte waren van iets dat me bezighield...

Ik kom nog wel thuis, maar er wordt enkel over oppervlakkige en praktische dingen gepraat, er is geen echt gevoel van samenhang. De enige keer dat ik hen iets belangrijks vertelde, was zes jaar geleden, toen ik besloten had om mijn zoon naar een rijkschool te laten gaan en hem zedenleer te laten volgen. Dat was heel ongewoon en daarom moest ik het hen wel vertellen voor ze het van iemand anders te weten zouden komen...

Een paar maanden geleden had ik ruzie met mijn moeder. Ze had iets gezegd of gedaan dat me niet aanstond en ik ben haar dat toen gaan zeggen. Dat was iets heel speciaals: ruzie hebben en zeggen dat je kwaad bent. Haar antwoord was: "Ja, jullie weten het altijd beter, jullie hebben geleerd en jullie denken dat wij lomp zijn en niets weten."

Je staat er niet bij stil wat 'opvoeden' is, je doet het automatisch op de manier die je gegeven is. En je kunt alleen maar doorgeven wat je zelf hebt gekregen.

“Nu kan ik tegen een stootje”

Ze woont met haar man in een nieuwbouwwoning in een nieuwe wijk, net buiten de oude dorpskom. Het gazon en het bloemenperk eromheen worden keurig onderhouden en ook in huis is alles netjes opgeruimd. Ze komt over als een kordate jonge vrouw.

Lia is 27 jaar en werkt als sociaal assistente op een OCMW. Ze is de jongste uit een gezin van negen kinderen, haar vader was diamantlijper.

Voordat ik sociale school volgde, was ik me er eigenlijk niet van bewust dat ik uit een arbeidersgezin kwam. Ik merkte nooit enig verschil, maar dat was misschien omdat ik in een technische richting zat. Daarin kwamen de meeste kinderen uit een arbeidersmilieu terecht.

Van mijn dertien tot mijn achttien ben ik op een internaat met een humaniora en een technische afdeling geweest. De leerlingen van de humaniora moesten geen uniform dragen, die van de technische wel. We zaten maar met achttien van de technische in het derde leerjaar, tussen de duizend van de humaniora. Wij kwamen 's avonds aan in ons uniform en iedereen zei dan: "Daar zijn die van de technische."

Na een tijd hadden we het zover gekregen dat we 's avonds vrijetijdskleding mochten dragen, zodat ze dat niet meer konden zeggen. We zaten wel samen in de studiezaal, maar voor de rest hadden we heel weinig contact met de leerlingen van de humaniora. Wij waren "die van de technische" en dat was een ras apart.

Op de sociale school ben ik daar voor 't eerst bij beginnen stilstaan. In de les sociologie ging het daarover: over de verschillende klassen en de verschillende manieren van opvoeden en van leven... Daarover heb ik toen nog een werk gemaakt... Het werd me toen ook duidelijk-ker omdat ik er een aantal boeken over las. Maar ik heb de discriminatie nooit 'aan den lijve' ondervonden.

Als ik op school hoorde wat anderen over thuis vertelden, dacht ik soms: dat zou bij ons thuis nooit waar geweest zijn... Ik vond wel dat zij egoïstischer waren, vooral het meisje met wie ik op kot zat. Die kwam thuis, zat daar vijf minuten en was dan weer een heel weekend weg. Ze zei altijd: "Bij ons thuis valt er niks te beleven." Ze waren maar met twee kinderen thuis en ze kon helemaal niet opschieten met haar broer.

Als wij thuis met z'n allen bijeenzaten, dan was dat plezierig, dan konden we urenlang kletsen... We hingen heel erg aan elkaar en toen de oudsten waren getrouwd, bleven we mekaar opzoeken. Maar ik heb me nooit echt minder gevoeld omdat ik uit een arbeidersgezin kwam.

De andere meisjes op de sociale school gaven heel veel geld uit aan kleren. Toen heb ik dikwijls gedacht: zoveel geld aan kleren spenderen, dat kan ik niet. Ik kreeg een nieuwe broek en een nieuwe trui en daar deed ik dan jaren mee. Zij gingen elk nieuw seizoen naar de stad en kochten bijvoorbeeld een jas van 6.000 frank. Dat kan ik daar nu nog niet aan uitgeven. Soms hoor ik nu van vriendinnen dat ze een pyjama kochten voor 5.000 frank en dan denk ik: 't is plezierig als je mooi in bed ligt, maar een pyjama van 5.000 frank vind ik toch wel heel duur.

Toen ik op kot zat, kreeg ik vijfhonderd frank zakgeld per week, plus 500 frank omdat ik thuis poetste... Als ik iets moois zag, moest ik daarvoor dus sparen. Als ik het geld had, was dat ding natuurlijk al verkocht. Uitgaan kon ik ook zelden. De anderen gingen alle dagen uit en ik ging dan maar een babbeltje maken hier of daar. Ik heb daar eigenlijk nooit veel problemen rond gemaakt. Ik heb altijd heel hard moeten sparen voor dingen die ik graag had.

Toen ik na mijn studies in de Makro werkte, heb ik me wel heel kwaad gemaakt. Ik heb daar drie maanden gewerkt en al de charcuterie werd op de vervaldatum weggedaan. Dat ging in containers naar het stort of naar de varkens. Ik vond dat ze dat beter aan een OCMW of een onthaalhuis voor daklozen konden geven... Die mensen eten daar nog een week of veertien dagen van...

Ik gooi nooit eten weg, want ik vind dat zo 'n zonde!

Toen we klein waren, aten we middageten uit één bord, maar toen we groter werden, aten we uit twee borden. Vlees aten we niet dikwijls, wel spek en stooftvlees en af en toe mosselen... De meest voorkomende gerechten waren aardappelen met ajunsaus en eieren, puree met spek, mosselen met brood en fritten met mayonaise. We aten wel elke dag soep en pudding. Bij de boterham aten we altijd kaas, smeerkaas en konfituur. Later, toen de oudsten gingen werken, waren we de moeilijke tijd door en was er alle dagen vlees en alle dagen charcuterie...

Vakantiegeld heb ik nooit gehad... Na het eerste jaar op de sociale school ben ik naar Joegoslavië geweest: daarvoor hebben twee van m'n broers mij ieder 5.000 frank van hun vakantiegeld gegeven en mijn vriend betaalde de rest. In het derde jaar ben ik zes maanden stage gaan doen bij het ziekenfonds. Daar verdiende ik 3.000 frank per maand mee en met die 18.000 frank ben ik toen naar Frankrijk geweest.

Als je werkte en je woonde nog thuis, dan moest je je loon afgeven en kreeg je 1.000 frank zakgeld per week, maar als je ging trouwen mocht je je loon het jaar daarvoor zelf houden. Ik ben begonnen werken in oktober en ik ben in mei getrouwd en dus heb ik thuis geen geld moeten afgeven.

Op de middelbare school heb ik eerst twee jaar handel gevolgd, maar het tweede jaar was ik niet geslaagd. Ik deed dan ook niets voor school; ik kan me niet herinneren dat ik ooit heb geleerd. Ik hing wat rond op straat, bij de jongens... Ik maakte mijn huiswerk, maar leren, nee... Ik had misschien wel dertien onvoldoendes op m'n rapport.

Ons moeder is die zomer ziek geworden en toen moest ik op internaat. De eerste morgen dat ons vader mij naar dat internaat deed, zei

hij: "Menneke, gij hebt evenveel verstand als die ander drie meiskes bij ons en bewijs dat nu maar eens..." Die woorden zijn me altijd bijgebleven... Toen dacht ik echt: als ik nu mijn best doe, moet ik dat ook wel kunnen... en dat terwijl ik altijd de domste was, want in de lagere school was ik ook altijd de laatste van de klas.

De eerste drie maanden was het eigenlijk heel moeilijk, want ik was niet gewoon om te leren, ik wist niet hoe ik het moest doen... En het eerste trimester stond er nog altijd op mijn rapport: "Lia is slordig en vrij vlug afgeleid." Maar het tweede trimester was ik ineens de eerste van de klas en toen schreven ze: "Lia is een voorbeeld voor de klas" en toen werd ik klasafgevaardigde en verantwoordelijke voor 't internaat... En dan ben ik altijd bij de eersten blijven hangen... Het verstand was er dus wel degelijk en dat zal ons vader altijd wel hebben geweten.

Omdat ik in technische wetenschappen zat, had ik heel veel wetenschappelijke vakken en die deed ik graag. Dus ik dacht dat laborante of verpleegster wel iets voor mij zou zijn. Maar moeder zei: "Word toch geen verpleegster, kijk eens naar je zus, hoe weinig vrije tijd die heeft..." en die was inderdaad nooit thuis. Dus heb ik er heel lang aan gedacht om laborante te worden. Tot ik in het zesde jaar naar het PMS ging. Toen zei die mevrouw: "Er is eigenlijk een heel groot verschil tussen de twee beroepen die je opnoemt, want een laborante werkt volledig zelfstandig en helemaal alleen, terwijl verpleegster een heel sociaal beroep is. Als je echt in een sociale richting wilt voortstuderen, kun je opvoedster of verpleegster of sociaal assistente worden." Opvoedster deed me denken aan die studie-meesters in het internaat die altijd slecht gezind waren... Een vriendin zou naar de sociale school in Antwerpen gaan en die heeft me eigenlijk overgehaald om mee te gaan. Ik liet me dus ook in Antwerpen inschrijven, maar toen puntje bij paaltje kwam, veranderde die vriendin van idee en ging ze wat anders studeren... Zo ben ik dus op m'n eentje naar de sociale school gegaan. Er werd thuis niet over gepraat of ik wel of niet mocht voortstuderen, er werd verondersteld dat je dat deed.

In het laatste jaar had ik een heel slechte stage doorgemaakt, ik voelde me daar helemaal niet thuis en mijn stagebegeleidster hielp me eigenlijk niet bij mijn thesis. Toen die klaar was, heeft ze wat opmerkingen gegeven, maar het was te laat om er nog iets aan te veranderen... Toen ik mijn thesis moest gaan verdedigen, wist ik: dat gaat hier wat worden! In de jury zaten diensthouders van grote OCMW's en die hebben me daar onmiddellijk van m'n stuk gebracht.

Sommige woorden in mijn thesis waren volgens hen geen Algemeen Nederlands: bijvoorbeeld 'ervoer' als verleden tijd van 'ervaren'. Maar ik had mijn thesis laten nalezen door mijn oudste zus en haar vriend en die waren licentiaat Germaanse... Ik had toen eigenlijk cleverder moeten zijn en ik had moeten vragen om de Van Dale erbij te halen om ze het zelf te laten opzoeken... Maar toen één van die juryleden zei: "Ja, juffrouwke, daar staan een hoop dialectwoorden in..." kon ik alleen maar zeggen: "Ja, meneer, ik heb mijn thesis nochtans laten verbeteren door twee licentiaten..." Ik was volledig van de kaart en kon niets zinnigs meer gezeegd krijgen... Ik was niet geslaagd en ik heb een nieuwe thesis moeten maken... En dan te bedenken dat die woorden wel correct waren en dat de jury zelf fout zat...

De tweede keer had ik een andere thesisbegeleider en die zei: "Ik zou die en die punten daar ook in verwerken..." Ik deed dat, maakte mijn thesis af, liet ze lezen en hij zei: "Als ik een van de juryleden was, zou ik je buizen..." Dat was een week voor ik m'n thesis moest binnenleveren... Normaal komen die begeleiders ook bij je thesisverdediging zitten, maar hij was er niet, hoewel hij maar één student had... Dat ligt nu soms nog op mijn maag, want op dat moment sta je daar moederziel alleen en dat voor de tweede keer... Maar ik was wel geslaagd.

Ik praat nooit Algemeen Nederlands. Soms probeer ik het aan de telefoon, maar dat duurt nooit lang. Ik heb het eigenlijk niet nodig. Voor mijn werk is dialect spreken zelfs een voordeel. In de sociale school zegden ze dat je je moet kunnen aanpassen aan de cliënten met wie je werkt en dat je niet heel je uitleg in het Algemeen Nederlands moet doen, want dat creëert eerder een afstand dan een vertrouwensrelatie. Ik heb bij mijn cliënten geen mensen die Algemeen Nederlands spre-

ken, want ik werk heel veel met bejaarde mensen, allemaal arbeiders van de Chemical, de steenfabriek of de matenfabriek. Ook tussen de collega's onderling en op teamvergaderingen wordt er dialect gesproken.

Ik voel me goed in m'n vel op mijn werk, maar ik heb dan ook goede collega's en dat doet veel. Het gebeurt geregeld dat we bij elkaar binnenvallen en eens goed vloeken of vertellen wat er is voorgevallen en dan is dat over. In onze sector heb je dat nodig, want anders ga je overkop.

Op mijn werk kom ik dikwijls toestanden tegen die onrechtvaardig zijn... in de budgetbegeleiding bijvoorbeeld. Bij bejarden gebeurt dat minder, maar toch... Zo heb ik een bejaard koppel met een onge-trouwde zoon. De vrouw is totaal dement, ze hebben geen groot pensioen en de kosten voor haar verzorging lopen hoog op. De zoon heeft een tijd alleen gewoond opdat zijn ouders recht zouden hebben op een aantal sociale voordelen: sociaal telefoontarief, vrijstelling van kink-en luistergeld... van die dingen. Als die zoon bij z'n ouders zou inwonen, dan zou hij het dougeld van een gezinshoofd trekken en dan zouden ze boven het barema van die sociale voordelen zitten.

Maar toen de vader ouder werd, kon hij het niet meer alleen aan en is de zoon weer thuis gaan wonen, zodat ze nu al hun sociale voordelen kwijt zijn. De oude man krijgt bejaardenhulp van het OCMW en vanaf het moment dat er iemand van een andere generatie inwoont, wordt één derde van diens inkomen bij hun maandelijkse inkomsten geteld omdat ze op het ministerie zeggen: die bejaardenhelpster kookt en wast en poetst ook voor die zoon...

Maar eigenlijk is het niet eerlijk, want die oude man wordt gestraft omdat zijn zoon weer bij hem komt inwonen om hem te helpen... En dan zegt die man: "Jullie moeten daar iets aan doen, jullie moeten naar de minister gaan. Als ik ons moeder naar een rusthuis doe, dan kost het veel meer!" Hij heeft gelijk...

Ik vind dat dus echt onrechtvaardig. Maar ja, de hulp wordt berekend op basis van de inkomsten... En dan krijg je de volgende situatie:

de rijkste man van het dorp, een zelfstandige, heeft zich failliet laten verklaren en heeft geen eigendom meer, alleen een heel klein pensioen. Het is wel de rijkste mens van het dorp en iedereen weet dat... Hij krijgt een schoonmaakster voor 26 frank per uur. En daar kun je niets aan doen! Er zijn wel diensten die de spaarrekeningen opvangen, maar in principe hebben ze daar geen zaken mee.

Ik denk dat alle goede sociaal assistenten iets meegemaakt hebben in hun jeugd en geen gewone, onbekommerde jeugd hebben gehad. Misschien kies je dat beroep om andere mensen te helpen, opdat die nooit zoiets zullen meemaken, ik weet het niet. Ze zouden daar eigenlijk eens een studie over moeten maken; ik denk dat die interessante resultaten kan opleveren...

Als kind had ik nooit minderdwaardigheidscomplexen; dat is iets waarvan je je bewust wordt als je volwassen wordt. Als ik bijvoorbeeld bij iemand ben die heel veel geld aan kleren uitgeeft, denk ik: als mensen je geen haar beter dan ik. Of is dat om mijzelf op te krikken, dat ik dat denk?

Er zijn bij ons op het werk een paar mensen die al meer dan tien jaar in het vak zitten en die weten een heleboel zaken waarover ik nog nooit heb gehoord... Er werkt nog iemand die pas is afgestudeerd en dan zeg ik soms tegen haar: "Eigenlijk zijn wij toch dom, hè." En dan voel ik me op dat moment ook echt dom... Maar dan denk ik: binnen vijftien jaar, als ik hier dan nog zit en er begint iemand nieuw, dan zal die waarschijnlijk ook denken: hoe weet zij dat allemaal, die moet toch heel slim zijn...

Onlangs kreeg ik een pluim van mijn baas. Toen ik daar in het begin werkte, vroeg ik me altijd af of het wel goed was wat ik deed... Nu zei mijn baas dat ze er geen spijt van hebben dat ze mij hadden aangenoemen, want dat ik 200 % meeval... Daar was ik heel blij mee, want ik heb nooit veel pluimpjes gehad.

Ook thuis werd er niet gezegd dat je iets goed deed. De laatste jaren in het middelbaar was ik altijd bij de eerste drie van de klas, maar als ik thuis kwam zeiden ze nooit: "Amaj, dat is nu eens knap, dat je zo'n

uitslag hebt..." Zo iets kreeg ik nooit te horen. Ze vonden het blijkbaar maar normaal.

Dat doe ik nu naar de helpsters toe wel. Als ze iets goeds hebben gedaan wat ik niet had gevraagd, dan geef ik hen daar een plimpje voor. Zeker in ons werk is dat hard nodig, die complimentjes... Als je daar niet geregeld wordt gesteund, dan doe je dat werk hooguit tien jaar en dan moet je al heel veel haar op je tanden hebben. Met de collega's onderling is dat nu wel gemakkelijker omdat wij allemaal vrouwen zijn. We vertellen onze flaters en krikken mekaar dan echt op. Naar de helpsters toe doe ik dat ook heel gemakkelijk en dat wordt dan ook beloond. Onlangs nog zei iemand: "Zeg, die verantwoordelijke van de poetsvrouwen heeft echt een vriendschappelijke relatie opgebouwd met de helpsters, hoewel ze wel heel kwaad kan worden en als ze moeten luisteren, dan luisteren ze ook wel..." Maar die hebben evenveel aandacht nodig als wij, die staan daar ook dag in, dag uit alleen in een hoop miserie; die hebben niemand om dat eens tegen te vertellen...

Ik weet nog heel goed dat ik eens met een vriendin naar Antwerpen ging. Ik was toen vijftien jaar. Ze ging met mij naar de Meir en naar andere winkelstraten waar ik nog nooit was geweest. Ze was twee jaar jonger dan ik, maar ze kende daar alles... Ik weet nog dat we in de De Keyserlei kwamen en dat ik dacht: amaaï, wat een mooie stenen hier, zo iets heb ik nog nooit gezien!

Ik mocht eens weg met mijn broer en zijn vriendin en ik ging toen vragen of mijn vriendin ook mee mocht. Haar moeder zei: "Als ze evenveel verantwoordelijkheidsgevoel als jij zou hebben, dan mocht ze mee, maar dat heeft ze niet..." Toen begreep ik dat niet, maar die vriendin had inderdaad helemaal geen verantwoordelijkheidsbesef en het was eigenlijk heel knap dat die ouders dat zagen.

Ik denk nu dikwijls dat ik eigenlijk nooit puberteitsjaren heb gehad... Ik werd van de ene op de andere dag de wereld van de volwassenen ingeduwd: ik was vroeger nooit thuis, ik was een echt straatkind... tot ons moeder ziek is geworden. Toen was het ineens van: "Als ge na school thuiskomt, kunt ge dit en dat nog doen..." Ik

was amper veertien toen ik samen met mijn zus heel het huishouden deed...

Toen waren er nog een paar oudere broers thuis en van hen heb ik het meeste slaag gekregen. Die zege dan: "Kleine, doe dit eens... en als ge het niet doet, dan sla ik, hè." Mijn armen hebben jaren aan een stuk vol blauwe plekken gestaan... Niet dat ik daar spijt van heb, want nu kan ik tegen een strootje!